

Motion till riksdagen 2006/07:U293

av **Gunilla Wahlén m.fl. (v)**

Lätta vapen

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att stödja en global konvention rörande vapenöverföringar i den riktning som anges av ramverksfördraget rörande internationella vapenöverföringar, ”Arms Trade Treaty”.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om svensk ratificering av Förenta nationernas s.k. eldvapenprotokoll.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om förbättrad märkning och spårning av små och lätta vapen.¹
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om särskilda avgifter för överföringar av lätta vapen till och från Sverige.
5. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag på hur de nya medel som tillkommer via avgifterna för import och export av små och lätta vapen ska förvaltas och fördelas.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om iakttagande av särskilda villkor för och öppenhet beträffande import och export av lätta vapen.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att utveckla en nationell strategi rörande små och lätta vapen.¹

¹ Yrkandena 3 och 7 hänvisade till JuU.

Fel! Okänt namn på

Bakgrund

Den okontrollerade spridningen av små och lätta vapen, framför allt handeldvapen, är ett av vår tids största hot mot människors säkerhet. Till följd av denna spridning får varje år cirka 500 000 människor sätta livet till vilket motsvarar ett utslocknat människoliv i minuten, varje dygn året runt. Enligt Förenta nationerna beräknas det finnas över 650 miljoner små och lätta vapen i världen. Det innebär ett vapen på var tionde person. 7–8 miljoner sådana vapen produceras årligen.

På global och internationell nivå är det främsta instrumentet för att förhindra och bekämpa den olagliga handeln med små och lätta vapen i alla dess former Förenta nationernas handlingsplan från år 2001. Handlingsplanen är både ett stadfästande av tidigare antagna internationella instrument med bäring på bekämpandet av lätta vapens spridning, liksom det aviserar och uppmanar vidtagandet av ett flertal ytterligare åtgärder i detta ärende.

I juni och juli 2006 hölls en översynskonferens om FN:s handlingsplan. Konferensen slutade dessvärre utan antagande av något slut- eller uppföljningsdokument. Detta innebar att frågan hänsköts vidare till generalförsamlingens Förstakommitté. Åtgärderna som föreslås i det följande äger därför ursprung i framför allt hur frågorna om handel med små och lätta vapen dryftats med anledning av FN:s handlingsplan och hur de kommer att uppmärksammas i generalförsamlingen samt hur Sverige kan bidra till att stärka arbetet med att bekämpa spridningen av lätta vapen, både internationellt och nationellt.

Konvention om internationella vapenöverföringar: ”Arms Trade Treaty”

FN:s handlingsplan för små och lätta vapen inbegriper uttryckliga hänvisningar till gällande folkrättsliga bestämmelser och övriga internationella instrument med relevans för problematiken med små och lätta vapen. I de resolutioner som antagits till stöd för handlingsplanen liksom i själva handlingsplanen omnämns bland annat FN-stadgan, aggressionsförbudet, vapenembargon antagna av FN:s säkerhetsråd samt regler om statsansvar och humanitärrättsliga förpliktelser. Det finns således en rad gällande folkrättsliga bestämmelser som äger relevans för internationella överföringar av små och lätta vapen.

Förslaget om ”Framework Convention on International Arms Transfers”, ett ramverksfördrag rörande internationella vapenöverföringar, även känt som ”Arms Trade Treaty”, bygger på de rättsprinciper som FN:s handlingsplan hänvisar till. ”Arms Trade Treaty” stipulerar att varje internationell överföring skall vara tillståndspliktig. Vidare anger ”Arms Trade Treaty” vissa villkor för att en överföring skall kunna tillåtas, i korthet följande:

För det första får inte överföringen stå i strid med uttryckliga folkrättsliga förbud mot vissa överföringar eller vissa vapen.

För det andra får inte vapen komma eller riskera att användas på ett sätt som strider mot FN-stadgan eller internationell humanitär rätt, kränker mänskliga rättigheter eller för att begå folkmord.

För det tredje bör man vid tillståndsprocessen beakta överföringens effekt med avseende på framför allt hållbar utveckling och regional säkerhet. Därtill inbegriper "Arms Trade Treaty" en bestämmelse om upprättande av ett internationellt register för överföringar av små och lätta vapen.

Följaktligen är förslaget om ett "Arms Trade Treaty" i allt väsentligt en kodifiering av – åtminstone för Sverige – redan gällande folkrättsliga bestämmelser gällande vapenöverföringar till, från eller genom landet. De principer som kommer till uttryck i och genom ramverksfördraget är principer som Sverige anser vara juridiskt bindande och politiskt önskvärda att verka för. Dåvarande utrikesministern Laila Freivalds uttalade sålunda på ett seminarium i riksdagen den 23 november 2005 att Sverige stöder ett "Arms Trade Treaty".

Under innevarande generalförsamlings sammanträde i Förstakommittén har Argentina, Australien, Costa Rica, Finland, Japan, Kenya och Storbritannien lagt fram ett förslag om "Arms Trade Treaty". Det är angeläget att Sverige på ett målmedvetet och bestämt sätt medverkar till att förslaget följs upp. Särskilt angeläget är det att en så kallad öppen arbetsgrupp tillsätts med ett brett mandat dels att gripa sig an frågorna i sak, dels att utlysa en framtida konferens med det specifika syftet att behandla ett "Arms Trade Treaty". Likaså är det av synnerlig vikt att uttryckliga referenser till mänskliga rättigheter inbegrips i den eller de resolutioner som Förstakommittén antar härvidlag.

Sverige har hitintills hållit en tämligen låg politisk profil i denna fråga. Detta har varken varit påkallat eller legat i linje med vad som kunnat förväntas av Sverige. "Arms Trade Treaty" har nämligen mycket goda utsikter att bli en hörnsten i det globala arbetet att minska antalet små och lätta vapen i omlopp för att åstadkomma en ansvarsfull handel med dessa vapen. Vi efterlyser ett kraftfullare svenskt engagemang i frågan, allra helst om Sverige även framgent skall gå i bräschen för nedrustningsfrämjande åtgärder och icke-spridning. Förutsättningarna för ett sådant engagemang är redan för handen. Därför skall Sverige uttrycka sitt stöd för "Arms Trade Treaty" och verka för att ett sådant avtal kommer till stånd. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Ratificering av Förenta nationernas eldvapenprotokoll

Förenta nationerna antog år 2001 ett protokoll mot den olagliga framställningen av och handeln med eldvapen m.m., vilket kompletterar FN:s konvent-

Fel! Okänt namn på

ion mot gränsöverskridande organiserad brottslighet. Protokollets bestämmelser upptar huvudsakligen följande: kriminalisering av olaglig handel med eldvapen och ammunition, beslagtagande och förverkande av vapen, förande av vapenregister, märkning av vapen, förvaringskrav, dokumentkrav för export och import samt registrering av så kallade förmedlare eller mäklare ("brokers"). FN:s handlingsplan rörande små och lätta vapen betecknar därtill eldvapenprotokollet som ett viktigt kompletterande instrument till handlingsplanen samt anger därför som uttrycklig rekommendation att de länder som undertecknat protokollet också ratificerar det.

Sverige var som ordförandeland för EU under 2001 med om att förhandla fram eldvapenprotokollet och skrev för Sveriges del under detsamma den 10 januari 2002. Det är otillfredsställande att Sverige inte ratificerat protokollet ännu, fyra år och nio månader efter underskriften. Två skäl synes ha legat till grund för detta:

För det första har det uppmärksammats att en EU-lagstiftning på området väntas och att i avvaktan på denna bör inte någon ratificering ske. Det måste emellertid antas att FN:s vapenprotokoll är förenligt med kommande EU-lagstiftning – och vice versa. Bland EU-länderna har nämligen Belgien, Bulgarien, Cypern, Estland, Holland, Lettland, Litauen, Polen, Rumänien, Slovakien och Slovenien ratificerat protokollet. Förutom Sverige har Europeiska gemenskaperna, Danmark, Finland, Grekland, Italien, Luxemburg, Portugal, Storbritannien, Tyskland och Österrike undertecknat protokollet. Således är elva EU-länder bundna av protokollet såsom parter, liksom tio EU-länder och Europeiska gemenskaperna har förbundet sig att inte motverka dess syfte, såsom undertecknare av protokollet. Därutöver kan fastslås att det under alla omständigheter skulle vara märkligt om de förestående EU-bestämmelserna vore mindre vittgående än de som upptas i FN:s vapenprotokoll.

För det andra har framförts att vissa bestämmelser i den svenska vapenlagen inte levt upp till bestämmelserna i FN:s eldvapenprotokoll, närmare bestämt de som gällt in- och utförsel av skjutvapen till landet, varför protokollet inte kunnat ratificeras. Föregående riksmöte genomförde emellertid en rad skärpningar av den svenska vapenlagstiftningen, även i vad som avser regler för in- och utförsel av skjutvapen. Därmed har förutsättningarna skapats för att också på denna grund kunna ratificera protokollet.

Mot denna bakgrund ter sig en ratificering av FN:s eldvapenprotokoll som följdriktig, genomförbar och önskvärd. Det skulle bekräfta motiven bakom skärpningarna i den svenska vapenlagstiftningen, liksom ratificeringen skulle utgöra ett förväntat stöd från svenskt håll till FN-processen rörande små och lätta vapen. Sverige skall därför snarast ratificera FN:s eldvapenprotokoll. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Märkning och spårning

I FN:s handlingsplan för små och lätta vapen finns ett instrument för märkning och spårning av sådana vapen. Dessvärre uppvisar instrumentet ett flertal

brister: det är inte juridiskt bindande, dess bestämmelser är mindre långtgående än motsvarande i FN:s eldvapenprotokoll och instrumentet innefattar inte märkning av ammunition. Sverige har tillsammans med övriga EU-länder och många andra länder och regioner påtalat dessa brister och försökt att bota dem.

För det första bör det införas ett lagstadgat krav på märkning av producerade, införda och utförda skjutvapen och ammunition. Idag gäller kravet på märkning enbart skjutvapen, och det uppställs ”indirekt” genom att Rikspolisstyrelsen inte tillåter försäljning av omärkta vapen. Frånvaron av ett lagstadgat krav om märkning av skjutvapen är, inte minst i ett internationellt perspektiv, en anomali. Det är rimligt och önskvärt att detta förhållande ändras.

För det andra bör rigorösa krav på märkning av ammunition upprätthållas. I några länder, bland annat Brasilien, stämplas numera själva baksidan på patronhylsan och flera andra länder överväger att införa denna metod. Sverige borde likaså kunna utreda möjligheterna att införa en sådan märkning av ammunition. Märkning av de logistiska förpackningarna där hylsorna bevaras är överlag inte någon effektiv metod för att hindra att ammunition hamnar i orätta händer.

För det tredje bör ett register införas över produktion, import, transitering och export av krigsmaterielklassade små och lätta vapen och deras ammunition. Ett dylikt register vore ett synnerligen värdefullt spårningsverktyg. Inte minst skulle det underlätta det internationella samarbete som krävs för att kontrollera spridningen av små och lätta vapen.

Sammantaget utgör samtliga dessa åtgärder beträffande märkning och spårning centrala delar i varje kontrollsystem över små och lätta vapen. Det framstår som uppenbart och självklart att Sverige bör införa dem. Riksdagen bör därför uttrycka sitt stöd för åtgärderna vilket ges regeringen till känna.

Särskilda villkor och ökad öppenhet avseende överföringar av små och lätta vapen

Som ett led i det internationella arbetet att stärka kontrollen över internationella överföringar av små och lätta vapen, innefattas också att vidta åtgärder i Sverige som matchar de globala eller internationella ambitionerna avseende kontrollsystemet. Överföringarna till, från och genom Sverige av små och lätta vapen är tämligen omfattande. Det är synnerligen angeläget att vinnlägga sig om att dessa överföringar sker på ett ansvarsfullt sätt, allra helst som Sverige är en betydande exportör av små och lätta vapen. I ljuset av detta föreslås följande åtgärder:

För det första bör möjligheterna om att utöka krigsmaterielkategorierna med ytterligare en kategori avseende krigsmateriel för närstrid utredas. Små och lätta vapen är de vapen som löper störst risk att hamna på avvägar och missbrukas.

Fel! Okänt namn på

För det andra bör ett exportstopp införas för små och lätta vapen till länder där det förekommer barnsoldater. Små och lätta vapen kännetecknas bland annat av att de är enkla att använda, varför till exempel barn kan lära sig att bruka dem. Sådant bruk måste med eftertryck stävjas och motarbetas. Av detta skäl är det utomordentligt angeläget att Sverige upprätthåller en strikt position och inför exportstopp av små och lätta vapen till de länder där det förekommer barnsoldater.

För det tredje bör klara regler införas för import av små och lätta vapen. Enligt FN:s handlingsplan inom små och lätta vapen skall varje land upprätthålla ett effektivt system för sådan import. Koherenskravet å sin sida ger inte anledning att särskilja bedömningsgrunderna efter överföringstyp. Vare sig det är fråga om en överföring till, från eller genom Sverige bör denna vara kontrollerad, tillståndspliktig enligt lag och ske i överensstämmelse med principerna för den svenska utrikespolitiken. Det är därför centralt att utreda denna fråga om import av små och lätta vapen, särskilt med anledning av kommande riktlinjer för krigsmateriel.

För det fjärde bör redovisningen av överföringar av små och lätta vapen ske på ett tydligare sätt. I dagsläget kan inte redovisningen sägas leva upp till de rekvisit som uppställs av FN:s handlingsplan inom små och lätta vapen. Redovisningen av överföringar av små och lätta vapen bör förbättras med följande åtgärder: mera avgränsade kategorier, uppgifter inte bara om värdet utan om det totala antalet små och lätta vapen som överförts samt uppgifter som rör alla typer av överföringar, alltså förutom export även import, transitering, produktion under licens och vidareexport av små och lätta vapen.

För det femte bör ett nytt särskilt påslag/avgifter införas rörande internationella överföringar av små och lätta vapen till och från Sverige. Internationella överföringar av små och lätta vapen medför dessvärre att oerhört stora kostnader övervältras på samhällen, nämligen när sådana vapen kommit på avvägar eller brukats på ett felaktigt sätt. Det är rimligt att de som bedriver internationell överföringsverksamhet får bidra till att bära kostnaderna för att denna tillåts, alldeles oavsett huruvida denna verksamhet är legal och det hos överföraren inte har funnits någon avsikt att vapnen skall missbrukas eller komma på avvägar, i Sverige eller utlandet. Ett ekonomiskt påslag för internalisering av dessa kostnader hos dem som bedriver överföringsverksamhet skulle nämligen skapa ett ekonomiskt incitament för att säkerställa att internationella överföringar av små och lätta vapen sker på ett ansvarsfullt sätt i samtliga led. Detta kan de juridiska regelverken och politiska påtryckningarna de facto inte tillgodose idag. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Svenska små och lätta vapen missbrukas och kommer på avvägar i utlandet, liksom små och lätta vapen som importeras till Sverige missbrukas och kommer på avvägar i landet. De nya medel som tillkommer via avgifterna för import och export av små och lätta vapen skall avsättas för ändamål såsom freds- och konfliktforskning. Regeringen uppmanas att återkomma till riksdagen med ett förslag om hur dessa nya medel skall förvaltas och fördelas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Sammantaget skulle dessa åtgärder på ett omedelbart sätt stärka kontrollen över överföringar av små och lätta vapen till, från och genom Sverige. Åtgär-

Fel! Okänt namn på

derna tjänar det specifika syftet att uppmärksamma de särskilda villkor under vilka sådana överföringar lyder och hur detta bör ta sig uttryck med avseende på utformningen och tillämpningen av det svenska regelverket på området. Åtgärderna inskräper därför vikten av att överföringar av små och lätta vapen till, från och genom Sverige sker på ett ansvarsfullt sätt. Det ovan anförda bör riksdagen ge regeringen till känna.

Nationell strategi rörande små och lätta vapen

Enligt FN:s handlingsplan inom små och lätta vapen, skall varje land utarbeta en nationell strategi för att gripa sig an frågor som rör små och lätta vapen. Fördelen med en sådan strategi är att den kan ta ett helhetsgrepp på dessa komplexa frågor, inte minst de tidigare nämnda. Om allmänheten och det civila samhället deltar i denna strategi, såsom FN:s handlingsplan rekommenderar, kan strategin därutöver tillförsäkras större genomslagskraft. Detta kan i sin tur främja en ansvarsfull hantering av skjutvapen och göra myndigheter och andra ansvariga uppmärksamma på aspekter och möjliga åtgärder som annars inte kommer till deras kännedom.

Sverige har dessvärre ännu inte antagit en nationell strategi, trots att FN:s handlingsplan antogs för strax över fem år sedan. En nationell strategi är tvivelsutan en möjlighet för Sverige att stärka sitt arbete med frågor som rör små och lätta vapen. Av dessa skäl bör riksdagen begära att regeringen utarbetar en nationell strategi för hanteringen av frågor som rör små och lätta vapen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 24 oktober 2006

Gunilla Wahlén (v)

Torbjörn Björlund (v)

Kalle Larsson (v)

Kent Persson (v)

Josefin Brink (v)

LiseLotte Olsson (v)

Alice Åström (v)